

Kultuur > Teater

Tellijale

ARVUSTUS > «Leviaatan»: naerupahvak enne kõmakat

Karin Allik
teatrikritik

5. detsember 2024, 00:01

Kuula

Mäng on «Leviaatanis» keskne: ei mängita niivõrd «Kirsiaeda», «Moby Dicki» või Joona lugu, kuivõrd «Kirsiaiaga», «Moby Dickiga» ja Joona looga. — Foto: Herkko Labi

Ma ei teadnud, et minu elust on puudu vaatepilt Ekspeditsiooni näitlejatest mängimas Ranevskajat ja Lopahhinit, Anjat, Trofimovit ja Firssi Anton Tšehhovi «Kirsiaia». Aga tuleb välja, et oli. Pärast Lauri Lagle «Leviaatani» vaatamist ei taha ma vist mõnda aega ühtki teist Tšehhovi tõlgendust teatris näha.

Tšehhov moodustab «Leviaatanist» mõistagi vaid fragmendi, teised suuremad ehituskivid Eero Epneri komponeeritud dramaturgias on Herman Melville'i romaan «Moby Dick» ja piiblilugu Joonast. Lisaks leiavad tsiteerimist Witold Gombrowiczi näidend «Laulatus», 13. sajandi jaapani erakmunga Gempini luuletus ning Gustav Kalmu, Julia Kristeva, Alari Alliku, Tuul Sepa ja Juhan Libe esseed. Teisisõnu, õhk on kihtidest meeldivaltpaks.

«Leviaatan»

Lavastaja Lauri Lagle

Dramaturg Eero Epner

Kunstnik Laura Pählaniin helilooja Jakob Luikam

«Leviaatan»: naerupahvak enne kõmakat

00:00 / 00:00

1

Laval on Marika Vaarik, Jörgen Liik, Eva Koldits, Simeoni Sundja ja Sander Roosimägi

Esietendus 23. novembril Krulli kvartali vanas remonditsehhis

Lagle on oma töömeetodi iseloomustuseks öelnud, et liigub uut lavastust tehes edasi sealt, kus eelmisega pooleli jäi. «Edasised otsused ja ülesannete püstitused on mõjutatud eelnevast, eriti kui töötan järjepidevalt samade inimestega,» selgitas ta pooleteise aasta eest antud [intervjuus](#). Kuhu Lagle siis viimati pooleli jäi?

Võtab teatepulga üle

Möödunud aasta augustis esietendunud «Reis metsa lõppu» võttis aluseks Juhan Jaigi novelli «Ohemäe jahimehed» ning läks rändama hämaratesse laantesse, mis oma tundmatuses, etteaimamatuses ja kontrollimatuses inimloomale pelutavalt mõjuvad. Hirmu maandamiseks valitud tee oli kõike muud kui metsarahvalikult – kellena eestlane armastab end kujutleda – harmooniline: maha võtta, maha raiuda, maha lasta! Õhku jäeti küsimus, kus selline viha ja kättemaksuiha kulmineerub. Kas ei vii see hävitustung meid lõpmatusse vägivallaahelasse?

Siin võtabki «Leviaatan» teatepulga üle. «Leviaatani» kolme põhikomponendi – «Kirsiaia», «Moby Dicki» ja Joonas loo – telje moodustavad hävitustungi kohtumised eri vastujõududega, mis (etteruttavalt öeldes) ei suuda ometi Leviaatani selgroogu murda. «Kirsiaias» kohtub ta budistliku loobumisega küllusest ja piisavuse teadvustamisega, kuivõrd Ranevskaja suu läbi kõlavad sõnad Buddha surivoodilt: «Võta nii palju kui vajad, ja ära kuhja ülejääki.»

0.75

✓ 1

1.25

«Leviaatan»: naerupahvak enne kõmakat

00:00 / 00:00

1

Õhk on kihtidest meeldivalt paks: Eva Koldits Lauri Lagle lavastuses «Leviaatan». — Foto: Herkko Labi

Erinevalt Tšehhovi kirjutatud Ranevskajast, kelle allakäigu tingisid passiivsus, tegevus- ja otsustusvõimetus, võtab Marika Vaariku mängitud Ranevskaja teadliku positsiooni kasumi- ja kasvuhuvi vastu. Nüüdisaja Lopahhin on Jörgen Liigi kujutuses seevastu otsekui kinnisvaraarendaja, kelle silm läheb särama agulirajoonide peale, kus kunstnikud-boheemlased kanda kinnitavad – järelkult saab varsti arendama hakata. Liigi repliikidesse põimitud pilge lavastuse mängupaiga suunal, mida piiravad klanitud ja kõrgete klaasseintega uusarendused ühelt ning veel «tsiviliseerimata» tehasehooned teiselt küljelt, on tabav.

«Moby Dickis», kus Valge Vaal on küljest hammustanud peategelase kapten Ahabi jala, käivitavad hävitava jõu aga alandus ning vajadus uhkuse taastamise järele... mis kõlavad nagu nii mõnegi ajaloolise ja tänapäevase sõja ajendid. Kui too afekt pörkub ratsionaaliaga, mis kutsus vägivallatsejat meeleparandusele ja mõistmisele, et vaal tegutseb instinkti najal ega hooli uhkusest või aust, on teine määratud kaotajaks. Kui emotsioonid kasvavad üle pea, lülitub mõistus välja – nii on meid juba ehitatud.

Suure kõmaka ootuses

Midagi sarnast leiab aset ka Lagle-Epneri töötluses Joonas loost, kus Simeoni Sundja mängitud Joonas sulab osalt kokku Lopahhiniga – matsipoisuga, kelle pärisorjadest esivanemad ei võinuks uneski näha, milline võim nende järeltulijale kätte langeb. Joonas käes on võim hävitada Niineve linn, nagu oli Lopahhini käes võim raiuda maha kirsiaed, ja see on joovastav. See on ülevoolav vabanemine alaväärsusest, mille jaoks kõlavad halastus ja andeksand kui tüütud takistused teel.

Lagle eesmärk pole ometi näidata, et vägivald võidab kõik. Pigem kulmineerib «Leviaatan» kolm lugu punkti, kust ei saa lavastaja sõnul enam järgneda muud kui üks suur «kõmakas», mille tulemusel võiks

0.25

0.5

taas tekkida selgus ja vabanemine (kas Lagle järgmise lavastuse idee?). Tõepoolest, hävitustungi üle võib võidu saavutada vaid jõud, mis on veel ulatuslikum kui ta ise. Kõikehõlmav kõmakas sobib selleks kenasti. Eks suri endast suurema jõu tõttu viis miljonit aastat tagasi

0.75

✓ 1

1.25

«Leviaatan»: naerupahvak enne kõmakat

00:00 / 00:00

1

Jörgen Liik tegemas näitlejategusid. — Foto: Herkko Labi

Aga küllap vastupidiselt sellele, mis mulje eelnev hävingukeskne kirjeldus «Leviaatanist» jätab, pean tõdema, et tegu on ka ühe naljakaima lavastusega, mida sel aastal näinud olen. «Leviaatani» ettepanek paistab olevat ses kaoses naerda ja mängida, mängida, mängida, sest nii saab kõmaka ootuses ka ellu jääda, mitte meelt heita.

Spurt hävingu poole

Mäng on «Leviaatanis» keskne: ei mängita niivõrd «Kirsiaeda», «Moby Dicki» või Joonas lugu, kuivõrd «Kirsiaiaga», «Moby Dickiga» ja Joonas looga. Need on igavesti ümbervoolitavaks plastiliiniks nii trupi, lavastaja kui ka dramaturgi sõrmede vahel ega kehtestu kordagi lõplikult. Fiktsioonimaailma loomisega paralleelselt lõhutakse sedasama fiktsiooni ja sidusust, et mitte narratiivi takerduda. Nii saabki «Leviaatani» maailmas oksjon kirsiaia üle toimuda kord 22. augustil, kord 35. augustil ja tagatipuks 357. augustil.

See mäng haarab endasse veel ülalmainitud artiklid, tervel real instrumentidel loodud helid, närvikõdi tekitavad trikid, ainulaadse lavaruumi ja tõesti lõpmatu jada seoseid. Sestap olgu veel üks ülivõrre mainitud: «Leviaatan» on kõige külluslikum lavastus, mida Eesti teatrist praegu leida võib, ning seda nii näitlejatehnilises, sisulises, visuaalses kui ka helilises mõttes. Aga mis peamine, ta ei lagune selle raskuse all koost.

Niisiis lühidalt: spurt hävingu poole on alanud, isegi kui stardipauk meie kõrvu ei kostnud. Aga küllap finaalpauku ikka kuuleme. Seni võime mängida. Ja kuidas veel!

0.25

0.5